

Μάης του '68 και επαναστατική κατάσταση

γράφει ο ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΓΡΗΓΟΡΟΠΟΥΛΟΣ*

Ποιος ήταν ο χαρακτήρας του Μάη του 1968; Ήταν μια νεανική και εργατική διαμαρτυρία κατά αναχρονιστικών και αντιδραστικών θεσμών του συστήματος; Ήταν μια βίαιη αντικαπιταλιστική αυθόρμητη εξέγερση που προκάλεσε παροδικό κλονισμό στο σύστημα; Ήταν έκρηξη επαναστατικής κατάστασης που δεν ολοκληρώθηκε σε επανάσταση; Ή ήταν μια πιτημένη επανάσταση, για πρώτη φορά σε συνθήκες ανεπτυγμένου καπιταλισμού; Ο προσδιορισμός του χαρακτήρα του Μάη για το επαναστατικό κίνημα προφανώς δεν αποτελεί αίτημα ακαδημαϊκού προσδιορισμού, αλλά ανάγκη ιδεολογικού εξοπλισμού του σύγχρονου αντικαπιταλιστικού κινήματος ανατροπής για την επανάσταση του καιρού μας. Ό,τι κι αν αποφανθεί η πλούσια ήδη έρευνα για τον χαρακτήρα του, η μεγάλη προσφορά του στο κίνημα έγκειται στο ότι απέδειξε εμπράγματα ότι είναι ανυπόστατη η θεωρία του τέλους της ιστορίας και της αδιατάρακτης συνέχειας της σύγχρονης καπιταλιστικής κοινωνίας.

Ο ορισμός του Λένιν για την επαναστατική κατάσταση και τα γνωρίσματά της

Ο Μάης αποτέλεσε κυρίως αυθόρμητη εξέγερση που έθεσε και διεκδίκησε

αγωνιστικά προωθημένα αιτήματα, εν πολλοίς, μη ανεκτά απ' την άρχουσα τάξη. Δεν έθεσε όμως ζήτημα εξουσίας ούτε διεκδίκησε επαναστατικά την εξουσία, που αποτελεί την κυρίαρχη αποστολή της επανάστασης και since qua non όρο για την προώθηση των σοσιαλιστικών-κομμουνιστικών μετασχηματισμών. Υπήρξε όμως επαναστατική κατάσταση, με ασύμμετρη όξυνση των

τριών συστατικών της που, όπως την όρισε ο Λένιν, αποτελεί αντικειμενική, αναμφισβήτητη δυνατότητα έκρηξης της επαναστατικής κατάστασης. Για την ύπαρξη ή όχι επαναστατικής κατάστασης και δυνατότητας ή αδυνατότητας για επαναστατική εξέλιξη του Μάη έχουν διατυπωθεί ποικίλες θεωρίες: Μια ερμηνεία απολυτοποιεί την αρχική κυρίως πλευρά των αντιδράσεων και εκτιμά πως παρόμοιες αντιδράσεις αποτελούν καθημερινότητα και δεν έχουν σχέση με τον εκρηκτικό και μαζικό χαρακτήρα της επαναστατικής κατάστασης σύμφωνα με τον κλασικό ορισμό του Λένιν. Θεωρούν έτσι τον Μάη βολογταριστική ή ρεφορμιστική εκδήλωση και όχι έκφραση αντικειμενικής διαδικασίας. Άλλοι στρέφονται σε μεταμοντέρνες αντιλήψεις, όπου το «συμβάν» (η έκρηξη του Μάη) αποσυνδέεται από τα αντικειμενικά αίτια του και νοείται ως ανερμήνευτη ενδεχομενικότητα. Άλλοι, όπως ο όψιμος Αλτουςέρ, διατυπώνουν τη θεωρία της «συνάντησης» κατηγοριών ανθρώπων, που στη κανονική ζωή δεν συναντώνται ή που η συνάντησή τους δεν έχει σημαντικό αποτέλεσμα. Στη προκειμένη περίπτωση, όμως, η συνάντηση εργατών-φοιτητών δημιουργεί το «γεγονός του Μάη».

Σ' άλλες ερμηνείες η ύπαρξη επαναστατικής κατάστασης «μετράται» βάσει του ιστορικού προτύπου της επαναστατικής κατάστασης που προηγήθηκε της Οκτωβριανής Επανάστασης και κρίνεται λιποβαρής. Η πιο σοβαρή αμφισβήτηση της επαναστατικής κατάστασης του Μάη εδράζεται στην άποψη ότι δεν διατυπώθηκε απ' το κοινωνικοπολιτικό κίνημα αίτημα και στρατηγική της επανάστασης που συμπυκνώνεται στο ζήτημα της αντιμετώπισης της κρατικής εξουσίας. Αλλά συγκεκριμένη επαναστατική πρόταση για το ζήτημα της εξουσίας από ένα κίνημα στην έξαρση της ανάπτυξής του σηματοδοτεί την κορύφωση της επαναστατικής κατάστασης και τη μετάβαση απ' την επαναστατική κατάσταση στην επανάσταση. Το ότι τον Μάη του '68 δεν πραγματοποιήθηκε αυτή η ανώτερη στιγμή της επαναστατικής κα-

τάστασης δεν συνεπάγεται και την ανυπαρξία της. Μια εκφυλιστική προσέγγιση θεωρεί τον Μάη απλώς γενεακό κι πολιτιστικό φαινόμενο. Η πιο ακραία, τον θεωρεί νεοφιλελεύθερη ανακαίνιση «του παλιού καλού καπιταλισμού». (Bensaïd, 2018:13).

Η τεκμηρίωση της επαναστατικής δυνατότητας του Μάη δεν έχει μόνο αποδεικτική αξία της δυνατότητας-αναγκαιότητάς της στην προηγμένη καπιταλιστική κοινωνία του '68. Το γεγονός ότι είναι οικονομικά, κοινωνικοταξικά, πολιτικά, πολιτιστικά πλησιέστερη προς τη σύγχρονη κοινωνία του ολοκληρωτικού καπιταλισμού επιτρέπει το βάσιμο συμπέρασμα ότι η επανάσταση αποτελεί τη μόνη δυνατότητα ανατροπής του σύγχρονου καπιταλισμού. Απορρίπτεται ο αυθαίρετος και ιδεοληπτικός ισχυρισμός ότι η επανάσταση αποτελεί παρωχημένο φαινόμενο του προηγούμενου αιώνα, που οδηγεί μάλιστα σε κλειστές ολοκληρωτικές κοινωνίες.

Επειδή στις κοινωνικές επιστήμες, και ιδιαίτερα στην πολιτική, είναι πρόσφορες οι στρεβλώσεις και οι αυθαιρεσίες, ο Λένιν ιδιαίτερα και όχι ασφαλώς μόνο αυτός, επιχειρήσε την αυστηρή επιστημονική τεκμηρίωση των κοινωνικοπολιτικών ζητημάτων κορυφαίας σημασίας, όπως τα εξεταζόμενα.

Το 19ο αιώνα ως και τον 21ο ανθούν σοσιαλρεφορμιστικές κυρίως αντιλήψεις, που με στόχο την εμβέλεια της επιρροής τους σε ριζοσπαστικές μάζες, επιχειρούν να εμφανίζουν τον αστικό μεταρρυθμισμό που έχουν υιοθετήσει ως δρόμο προς τον σοσιαλισμό. Στις πιο τολμηρές μάλιστα εκδοχές τους ταυτίζουν τη προωθημένη συσσώρευση μεταρρυθμίσεων με την επανάσταση. Αυτή η άποψη αντιστρέφει προφανώς την πραγματικότητα. Η επανάσταση δεν αποτελεί το αποτέλεσμα των μεταρρυθμίσεων, αλλά απεναντίας τον αναμφισβήτητο όρο-δρόμο προς τον σοσιαλισμό-κομμουνισμό.

Ο Λένιν απέδειξε με τον επιστημονικό ορισμό της επαναστατικής κατάστασης ότι η επανάσταση και ο σοσιαλισμός δεν είναι δυνατά υπό οποιεσδήποτε συνθή-

κες, αλλά μόνο υπό την προϋπόθεση της επαναστατικής κατάστασης. Ο Λένιν διατύπωσε τον ορισμό της επαναστατικής κατάστασης στην ιστορική συγκυρία του Α' ΠΠ, όταν ακόμα και τα κομμουνιστικά κόμματα υποστήριζαν την αστική τους τάξη στον ιμπεριαλιστικό πόλεμο, εκτιμώντας ότι αυτός αναπόφευκτα θα οδηγούσε σε επαναστατική κατάσταση και επανάσταση.

Απ' τις θέσεις όμως που έχει διατυπώσει ο Λένιν προκύπτει ότι ο πόλεμος μπορεί να ευνοήσει την εμφάνιση στοιχείων της επαναστατικής κατάστασης, όπως η δυστυχία των μαζών, αλλά ταυτόχρονα μπορεί να καλλιεργεί τον εθνικισμό και την πρόσδεση της εργατικής τάξης στο άρμα της αστικής τάξης, αποτρέποντας την κινηματική έξαρσή της και την αυτοτελή ιστορική δράση εναντίον της. Ο πόλεμος καθ' εαυτόν, συμπεραίνει ο Λένιν, δεν εγγυάται την εμφάνιση επαναστατικής κατάστασης, πολύ δε περισσότερο της επανάστασης, αν η εργατική τάξη και οι πολιτικές δυνάμεις της υποστηρίζουν την ιμπεριαλιστική κυβέρνηση της χώρας τους και δεν αναλαμβάνουν μαζική επαναστατική δράση, για να την τσακίσουν.

Γράφει ο Λένιν σχετικά:

«Για ένα μαρξιστή δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η επανάσταση είναι αδύνατο να γίνει χωρίς επαναστατική κατάσταση, με κάθε επαναστατική κατάσταση δεν οδηγεί σε επανάσταση. Ποια είναι, μιλώντας γενικά, τα γνωρίσματα μιας επαναστατικής κατάστασης; Ασφαλώς δεν θα πέσουμε έξω, αν υποδείξουμε τρία βασικά γνωρίσματα, τα παρακάτω: 1) Η αδυναμία των κυρίαρχων τάξεων να διατηρήσουν σε αναλλοίωτη μορφή την κυριαρχία τους· η μια είτε η άλλη κρίση των “κορυφών”, η κρίση της πολιτικής της κυρίαρχης τάξης που δημιουργεί ρωγμή, απ' όπου εισχωρεί η δυσαρέσκεια και ο αναβρασμός των καταπιεζομένων τάξεων. Συνήθως, για να ξεσπάσει η επανάσταση δεν είναι αρκετό “τα κάτω στρώματα να μη θέλουν”, μα χρειάζεται ακόμη και “οι κορυφές να μη μπορούν” να ζήσουν όπως παλιά. 2) Επιδείνωση, μεγαλύτερη από τη συνθη-

σμένη, της ανέχειας και της αθλιότητας των καταπιεζομένων τάξεων. 3) Σημαντικό ανέβασμα για τους παραπάνω λόγους της δραστηριότητας των μαζών, που σε “ειρηνική” εποχή αφήνουν να τις ληστεύουν ήσυχα, ενώ σε καιρούς θύελλας τραβιούνται τόσο απ' όλες τις συνθήκες της κρίσης, όσο και από τις ίδιες τις “κορυφές”, σε αυτοτελή ιστορική δράση. [...]

Το σύνολο αυτών των αντικειμενικών αλλαγών είναι εκείνο που ονομάζεται επαναστατική κατάσταση. Τέτοια κατάσταση υπήρχε το 1905 στη Ρωσία και σ' όλες τις εποχές των επαναστάσεων στη Δύση· τέτοια όμως κατάσταση υπήρχε και στα 1860-1870 στη Γερμανία και στην περίοδο 1859-1861 και 1879-1880 στη Ρωσία, αν και σ' αυτές τις περιπτώσεις δεν έγινε καμιά επανάσταση. Γιατί; Γιατί δεν γεννά κάθε επαναστατική κατάσταση επανάσταση, αλλά μόνο μια τέτοια κατάσταση, όπου οι αντικειμενικές αλλαγές, που απαριθμήσαμε, συνενώνονται με τις υποκειμενικές αλλαγές και συγκεκριμένα: με την ικανότητα της επαναστατικής τάξης να αναλάβει επαναστατική μαζική δράση, αρκετά ισχυρή, ώστε να τσακίσει (ή να εξασθενήσει σημαντικά) την παλιά κυβέρνηση που ποτέ, ακόμη και σε εποχή κρίσεων, δεν “πέφτει”, αν δεν τη “ρίξουν”».

(Λένιν, 1980: 220-21)

Ο ορισμός του Λένιν για την επαναστατική κατάσταση εντοπίζει και δίνει τους γενικούς ορισμούς των τριών πλευρών της επαναστατικής κατάστασης. Προσδιορίζει τη συμβολή τους στην επανάσταση, ορίζει, σ' ένα βαθμό, την αιτιώδη σχέση μεταξύ τους, όπως και τον καθοριστικό όρο μετάβασης απ' την επαναστατική κατάσταση στην επανάσταση. Δεν προσδιορίζει αναλυτικά τους όρους μετάβασης απ' την επαναστατική κατάσταση στην επανάσταση (το καλύπτει σε άλλες αναλύσεις του). Προσδιορίζει όμως με ακρίβεια τον κυρίαρχο και καθοριστικό όρο αυτής της μετάβασης, την ωριμότητα δηλαδή του συνειδητού και οργανωμένου υποκειμενικού παράγοντα που επιδρά και στον

χαρακτήρα, τους ρυθμούς, την όξυνση της επαναστατικής κατάστασης, αλλά και στη δυνατότητα μετεξέλιξής της σε επανάσταση, που πραγματοποιείται όταν «οι αντικειμενικές αλλαγές, που απαριθμήσαμε, συνενώνονται με τις υποκειμενικές αλλαγές».

Καθοριστικό είναι το πρώτο γνώρισμα της επαναστατικής κατάστασης στα δύο αλληλένδετα σκέλη του: η αδυναμία των πάνων να κυβερνούν όπως πρώτα και η αποθυμία των κάτω να κυβερνώνται όπως στο παρελθόν. Η κρίση στην αστική κορυφή οφείλεται σε ενδοαστικές αντιθέσεις, στην αντίθεση με την εργατική τάξη και στην αλληλεπίδρασή τους. Η συμμετοχή της τσαρικής Ρωσίας στον Α' ΠΠ με τις τεράστιες απώλειες σε ανθρώπινες ζωές και τις αλληπάλλληλες ήττες οδήγησε στη κρίση του Φλεβάρη του 1917 και στην ανάδειξη μιας «κεντροαριστερής» κυβέρνησης (με σύγχρονους όρους). Η πολιτική κρίση ενισχυόταν απ' την κλιμάκωση και επέκταση αυτοδημιούργητων σοβιέτ (αντίδραση των κάτω) διαρθρωμένων στα ηγετικά σοβιέτ της Πετρούπολης (ιδίως) και της Μόσχας, που ηγεμονεύτηκαν απ' τους κυβερνώντες και όχι απ' τους ανερχόμενους μπολσεβίκους.

Η όξυνση του πρώτου γνωρίσματος της επαναστατικής κατάστασης (κρίση κορυφής-έντονη αμφισβήτηση κοινωνικής βάσης) προκαλείται και απ' το δεύτερο γνώρισμα της επαναστατικής κατάστασης, απ' την πρωτοφανή δυστυχία των μαζών, η οποία είναι οικονομική κυρίως, αλλά, ανάλογα με τις συνθήκες, μπορεί να έχει και αίτια πολιτικά, κοινωνικά, ψυχολογικά, ηθικά, πολιτιστικά, κ.ά. Στο Μάη του '68 κυρίαρχα αίτια της δυστυχίας των μαζών δεν ήταν κυρίως η φτώχεια κι η ανεργία.

Στη σύγχρονη εποχή κύρια αντικειμενική αιτία της κρίσης κορυφών και της αμφισβήτησης της αστικής πολιτικής απ' τις μάζες αποτελεί η οικονομική εξαθλίωση της λαϊκής πλειοψηφίας. Ωστόσο, αυτή η συνθήκη δεν οδηγεί αυτόματα και ριζικά στην εκδήλωση και όξυνση του πρώτου και βασικού γνωρίσματος της επαναστατικής κατάστασης.

Εξαίρεση αποτελεί κυρίως το κίνημα των πλατειών και η Αραβική Άνοιξη, που τελικά διοχετεύτηκε σε αστικές ή και αντιδραστικές κατευθύνσεις, λόγω της ηγεμόνευσής του από αντίστοιχες δυνάμεις.

Το τρίτο γνώρισμα, η πρωτοφανής κινηματική έξαρση των μαζών, οφείλεται στην αστική εκμετάλλευση, στη δυστυχία των μαζών, στην πολιτική καταπίεση της κορυφής και αποτελεί τον πολιορκητικό κριό για την όξυνση της αστικής πολιτικής κρίσης. Η κινηματική έξαρση με ισχυρό ή κυρίαρχο το στοιχείο του αυθόρμητου, λόγω έλλειψης συνειδητού σχεδίου πάλης, συνήθως μετά βραχύχρονη εκδήλωση, καταστέλλεται με τη βία ή ενσωματώνεται από αστικές πολιτικές. Υπό τους απαιτούμενους όμως όρους (κλιμάκωση των αγώνων, ενότητα, κυρίαρχη επαναστατική στρατηγική, κ.ά.) η τρίτη συνθήκη (κινηματική έξαρση) ενισχύεται και ενισχύει με τον κλονισμό της αστικής εξουσίας απ' τη μετεξέλιξη της έντονης λαϊκής αμφισβήτησης σε συνολική επαναστατική δράση.

Με την επαναστατική κατάσταση συνδέεται και η δυαδική εξουσία, που θα μπορούσε να θεωρηθεί γνώρισμά της. Η όξυνση της επαναστατικής κατάστασης συνήθως οδηγεί σε κάποια μορφή δυαδικής εξουσίας ανταγωνιστικής προς την αστική τάξη, που δημιουργεί ρήγματα στη μονολιθικότητά της. Η δυαδική εξουσία δημιουργείται, μόνο όταν υπάρξουν οι συστατικές πλευρές της επαναστατικής κατάστασης και ιδίως η πρώτη, η κρίση πολιτικής εξουσίας.

Η δυαδική εξουσία δεν πρέπει να συγχέεται με τους αστικούς θεσμούς εργατικής συμμετοχής σε επιχειρήσεις ή σε όργανα της δημόσιας διοίκησης και της τοπικής αυτοδιοίκησης. Επίσης δεν αποτελούν δυαδική εξουσία, όπως ισχυρίζονται ρεφορμιστικά ρεύματα, επιτροπές και όργανα κινήματος, που διεκδικούν βελτιώσεις απ' το σύστημα. Ειδοποιός διαφορά είναι ότι η δυαδική εξουσία διεκδικεί όλη την εξουσία απ' την αστική τάξη. Παρωδία δυαδικής

εξουσίας η οποία όχι μόνο δεν είναι εχθρική προς την κρατική εξουσία αλλά συνεργάζεται αρμονικά μαζί της, αποτελεί σχετική θέση του Ν. Πουλιαντζά:

«Η μόνη δυνατή λύση για να αποφύγουμε τον κρατισμό είναι να φροντίσουμε να ελέγχεται απ' έξω απ' τις λαϊκές μάζες και από όργανα άμεσης δημοκρατίας στη βάση, κοντολογίς να κολλήσουμε πλάι στον οικονομικό μηχανισμό, που μένει βασικά ανάλλατος αυτοδιαχειριστικές αντι-εξουσίες και να φροντίσουμε να επιτηρούνται οι τεχνο-γραφειοκράτες από τις μάζες. Οι μάζες προτείνουν, το κράτος θεσπίζει».

(Πουλιαντζάς, 1982: 284)

Καθοριστικό κριτήριο για τον προσδιορισμό μορφών δυαδικής εξουσίας δεν είναι κυρίως το είδος των μορφών αυτών. Αλλά η σύνδεσή τους με την επαναστατική αντίληψη και πρακτική, που στη φάση ανάπτυξης της επαναστατικής κατάστασης επιδιώκει να αποσπάσει και να θέσει υπό τον έλεγχό της ορισμένα όργανα και θεσμούς ή δημιουργεί νέους μη υποκειμένους στη κρατική εξουσία. Η δημιουργία ή και ενίσχυση πραγματικής δυαδικής εξουσίας δεν υποκαθιστά την επανάσταση μέσα από μια υποτιθέμενη διαρκή απόσπαση εξουσιών απ' την αστική τάξη. Η δυαδική εξουσία ως ένα βαθμό δύναται να αναπτυχθεί όχι για να υποκαταστήσει την επανάσταση, αλλά για να δημιουργήσει ευνοϊκότερους όρους κατάκτησης της εξουσίας απ' το κοινωνικοπολιτικό υποκείμενο.

Στο γαλλικό Μάη υπήρξαν έμβρυα δυαδικής εξουσίας, όπως επιτηρούς κατάληψης πανεπιστημίων και εργοστασίων, που θα εξελίσσονταν σε ανταγωνιστικά κέντρα εξουσίας, αν εντάσσονταν σε μια συνολική ενωτική επαναστατική στρατηγική, που θα κλώνιζε και θ' ανέτρεπε την αστική εξουσία. Σε μορφή δυαδικής εξουσίας θα εξελισσόταν η γενική απεργία, αν προχωρούσε στην αφαίρεση του δικαιώματος διεύθυνσης απ' τις καθιερωμένες αρχές και ανέθετε τη διεύθυνση, αντίστοιχα, στους εργάτες

και στους φοιτητές. Εκτός των μορφών αυτών, σήμερα μια ριζοσπαστική κυβέρνηση που θα προκύψει σε κινηματική έξαρση και θ' αναγνωρίζει ως πρωταγωνιστή το κίνημα, μπορεί να αναδειχθεί σε ανταγωνιστικό κέντρο εξουσίας, αν συμβάλει στην επαναστατική κατάκτηση της συνολικής εξουσίας.

Την επαναστατική κατάσταση την αντιλαμβανόμαστε κατά κανόνα στην όξυνσή της και από μια δευτερεύουσα αιτία, θρυαλλίδα της μετατροπής της ποσοτικής συσσωρευσης της σε εκρηκτική ποιότητα. Αφετηρία του Μάη φαίνεται ότι είναι μια πολιτική φοιτητική εκδήλωση στη Σορβόννη στις 3 Μαΐου. Η εκδήλωση διαλύεται βίαια απ' την αστυνομία και πολλοί φοιτητές συλλαμβάνονται. Το γεγονός γνωστοποιείται και σε λίγες ώρες το Καρτιέ Λατέν γεμίζει φοιτητές που συγκρούονται με τους αστυνομικούς σώμα με σώμα. Παρόμοια γεγονότα, με πιο χαρακτηριστικό την απαγόρευση των πρυτανικών αρχών στη Ναντέρ της εισόδου φοιτητών στους κοιτώνες των φοιτητριών, προκαλούν μαζικές βίαιες αντιδράσεις. Αυτά τα γεγονότα δεν αποτελούν βέβαια τις πραγματικές και βαθύτερες αιτίες του Μάη. Η επαναστατική κατάσταση ακολουθεί μίαν αυξανόμενη ή και μειούμενη κλίμακα. Η εκτίμηση και αντιμετώπισή της δεν πρέπει να απολυτοποιούν τα πρώτα σκιρτήματά της, αλλά να διαμορφώνεται, όταν είναι σαφής ο χαρακτήρας της. Επιπλέον, η επαναστατική κατάσταση είναι μεν αντικειμενικά προσδιορισμένο γεγονός, εξαρτάται όμως και από τη δράση των ταξικών υποκειμένων, όχι μόνο για τη μορφή, το χρόνο και την ένταση της επαναστατικής κατάστασης, αλλά και για το αν θα εξελιχθεί σε επανάσταση.

Για την εκτίμηση της εμφάνισης και του χαρακτήρα της επαναστατικής κατάστασης δεν πρέπει να λαμβάνεται ως απόλυτο κριτήριο ένα κλασικό ιστορικό πρότυπο, επί παραδείγματι, η επαναστατική κατάσταση που προηγήθηκε της Οκτωβριανής Επανάστασης. Η ουσία της έννοιας, όπως την προσδιόρισε ο Λένιν, διατηρεί τα βασικά χαρακτηριστικά, οι

μορφές όμως, όπως επιβεβαιώνεται και απ' τον γαλλικό Μάη, προσδιορίζονται συγκεκριμένα, ποσοτικά και ποιοτικά στις συνθήκες της εποχής. Επί παραδείγματι, η όξυνση της δυστυχίας των μαζών στη γαλλική κοινωνία της εποχής δεν εκδηλώνονταν με την απόλυτη φτώχεια και την ανεργία, αλλά με άλλους παράγοντες.

Η επαναστατική κατάσταση στο Μάη του '68: Κρίση της αστικής πολιτικής

Η αμφισβήτηση της επαναστατικής κατάστασης του Μάη εδράζεται κυρίως στην εκτίμηση ότι δημιουργήθηκαν μεν ζητήματα διακυβέρνησης για τη γαλλική αστική τάξη, αλλά όχι τέτοιου βαθμού, ώστε να διαμορφωθεί η καθοριστική συνθήκη: «οι πάνω δεν μπορούν να ζήσουν και να κυβερνήσουν όπως παλιά». Υπάρχουν ωστόσο παράγοντες εκτίμησης της επαναστατικής κατάστασης, τοποθετημένης στο ιστορικό πλαίσιο της και όχι απλώς σ' ένα πλαίσιο σύγκρισης προς το ιστορικό πρότυπο.

Συγκεκριμένα: Υπήρξαν σοβαρές διχογνωμίες στην αστική πολιτική ηγεσία για τον τρόπο αντιμετώπισης των κινητοποιήσεων, στο τέλος του Μάη, όταν κορυφώθηκε η γενική απεργία και η ανυπακοή της εργατικής τάξης προς την κυρίαρχη πολιτική αλλά και προς την αριστερή πολιτική και συνδικαλιστική ηγεσία της, που συνυπόγραψε με τους αστούς το συμβιβασμό της Γκρενέλ.

Δεύτερο: Ιδίως στις κινηματικές εξάρσεις της εξέγερσης (11-13, 27-29 Μάη) η αστική τάξη για πρώτη φορά στην κοινωνία της ευημερίας δεν επέλεξε να βασιστεί κυρίως στα προσίδια προς αυτή τη κοινωνία μέσα των μεταρρυθμίσεων και παροχών (αν και στο τέλος, εν μέρει, κατέφυγε και σ' αυτά). Απεναντίας, κατέφυγε στην ακραία βία. Για πρώτη φορά χρησιμοποιήθηκε συστηματικά η στρατιωτικοποιημένη μορφή της αστυνομίας, για την καταστολή με ακραία βία των αγωνιστικών εκδηλώσεων. Αν αυτή

η διαφοροποίηση δεν τεκμηριώνει τον πρώτο και βασικό όρο της επαναστατικής κατάστασης (οξεία πολιτική κρίση) υπάρχει και μια τρίτη συνθήκη μεγαλύτερης βαρύτητας. Το γεγονός, δηλαδή, ότι ο ντε Γκολ φλέρταρε σοβαρά με το στρατιωτικό πραξικόπημα. Αυτή η πραγματικότητα επιβεβαιώνει ότι είχε κλονιστεί σοβαρά η δυνατότητα των πάνω να κυβερνούν όπως πρώτα, αφού ο ντε Γκολ και το περιβάλλον του είχαν προετοιμαστεί με συγκεκριμένες κινήσεις για την επιβολή στρατιωτικού νόμου. Στα απομνημονεύματά του ο Μορίς Γκριμό, επικεφαλής της αστυνομίας του Παρισιού, αποκαλύπτει πώς το γκολικό καθεστώς αντιμετώπισε σοβαρά και σχεδιασμένα το ενδεχόμενο εμπλοκής του στρατού στην αντιμετώπιση των απεργών και των φοιτητών:

«Γνωρίζω πάντως ότι όπως είναι λογικό, το ενδεχόμενο της στρατιωτικής λύσης δεν αποκλείστηκε ποτέ απολύτως από την κυβέρνηση. Υπήρχε πάντοτε η πιθανότητα κάποια μέρα να υπερκεραστούν οι αστυνομικές δυνάμεις και, καθώς δεν είναι δυνατό να αφήνει κανείς την ανταρσία να κυριαρχεί στο δρόμο και να καθορίζει τις εξελίξεις, την ημέρα εκείνη θα έπρεπε να κληθεί ο στρατός. [...]»

Η σκέψη να προσφύγουμε στο στρατό επανερχόταν συχνά κατά τις συζητήσεις μας με τον υπουργό Εσωτερικών σχετικά με τις δυνάμεις που χρειαζόμαστε για να τηρήσει την τάξη. [...] Ο στρατός είναι απαραίτητο να έχει εκ των προτέρων καθορισμένους στόχους και ότι αυτοί οι στόχοι πρέπει να επιδιώκονται με τα μέσα που προσιδιάζουν στο στρατό. Τα μέσα αυτά δεν είναι η μάχη σώμα με σώμα, η τόσο οικεία στους αστυνομικούς και τα CRS, αλλά η άμεση προσφυγή στα πυροβόλα όπλα».

Grimaud, 1977: 329

Ωστόσο, η πιθανότητα εξέγερσης ήταν αντικειμενικά σαφώς περιορισμένη. Η εργατική τάξη παρά την εξεγερτική διάθεση που εκδήλωσε κυρίως μετά τη συμφωνία της Γκρενέλ δεν θα χωρούσε σε επαναστατική κίνηση χωρίς

την καθοδήγηση και ηγεμονία των βασικών ηγετών της, του ΓΚΚ και της CGT που θεωρούσαν ανύπαρκτη την επαναστατική κατάσταση και επομένως τυχοδιωκτισμό την επαναστατική πρωτοβουλία. Οι φοιτητές εξάλλου παρά τις επαναστατικές διακηρύξεις τους δεν είχαν συγκεκριμένη θέση για το ζήτημα της εξουσίας και γενικότερα για την επαναστατική διαδικασία. Αυτή η αντίληψη και στάση του ΚΚΓ εκφράστηκε χαρακτηριστικά απ' το στέλεχος του Σεγκί, που επιχειρήσε να ερμηνεύσει την απροθυμία του ΚΚΓ ως απροθυμία της εργατικής τάξης να καταλάβει την εξουσία. Η αιώνια διελκυστίνδα αυγού και κότας. Σαφώς όμως τη μείζονα ευθύνη έχει πάντα ο οργανωμένος και συνειδητός παράγοντας.

«Αν, κάνοντας μια παράλογη υπόθεση ακούγαμε τις αριστεριστικές σειρήνες και προτείναμε στους εργαζομένους να καταλάβουν την εξουσία, η πλειοψηφία τους δεν θα μας καταλάβαινε και ούτε θα μας ακολουθούσε».

(Ségux, 1968: 180)

Αλλά και υποκειμενικά η πολιτική ηγεσία της αστικής τάξης οριακά ανησυχούσε για τη δυνατότητα εξέγερσης. Η πιο ήπια τάση την οποία εκπροσωπούσε ο Πομπιντού δεν απέκλειε μια επαναστατική κίνηση, αλλά θεωρούσε σχεδόν βέβαιη τη μη πραγματοποίησή της:

«Το κομμουνιστικό κόμμα έχει εξαγγείλει μια σημαντική διαδήλωση. Το πρόβλημα που τίθεται είναι ποιές προθέσεις έχει.

Θα εκδηλώσει μια πραγματικά επαναστατική κίνηση; Δεν μπορεί ν' αποκλειστεί. Το γεγονός ότι η κινητοποίηση θα πραγματοποιηθεί πίσω απ' το Δημαρχείο μπορεί να υποδηλώνει ότι σκέφτεται να το καταλάβει και ν' αναβιώσει την Παρισινή Κομμούνια. Σ' αυτή την περίπτωση, αν συμφωνείτε, θα καλέσω τα άρματα τα οποία βρίσκονται σε ετοιμότητα. Αλλά, αν συνυπολογίσουμε όλους τους παράγοντες, δεν πιστεύω ότι θα γίνει κάτι τέτοιο».

(Pompidou, 1982:90-91)

Αλλά και ο ηγέτης της πιο επιθετικής τάσης, ο ντε Γκολ, ανησυχούσε βέβαια περισσότερο απ' τον Πομπιντού, αλλά δεν θεωρούσε βέβαιη την εξέγερση και τον κίνδυνο που εκπροσωπούσε. Αυτό εκφράζεται στις αγωνιώδεις ερωτήσεις του προς τους αρμοδίους αν θα κλονιστεί ή όχι η τάξη από μια εξέγερση:

«Μπορείτε να μου εγγυηθείτε ότι δεν υπάρχει καμιά πιθανότητα να κλονιστεί η αστυνομία απ' την εξέγερση. Δεν υπάρχει πιθανότητα ό,τι κι αν συμβεί;».

(Fouchet, 1973: 23)

Το γεγονός ότι και η ήπια και η αντιδραστική τάση της αστικής κυβέρνησης συναινούσαν στο στρατιωτικό πραξικόπημα, αν και δεν θεωρούν καθόλου βέβαιη ή επικίνδυνη μια εξέγερση, επιβεβαιώνει τη κρίση και ανασφάλεια της αστικής πολιτικής στην αντιμετώπιση της συγκεκριμένης κρίσης. Επιπλέον, εκδηλώνεται η άκρα αντιδραστικότητα, κυρίως του ντε Γκολ, όχι μόνο για την απόφαση του πραξικοπήματος, αλλά επειδή με την κινδυνολογία για «ερυθρό πραξικόπημα» και την επακόλουθη στρατιωτική επέμβαση, επιχειρεί να τρομοκρατήσει στις επερχόμενες εκλογές το συντηρητικό κοινό και να αποτρέψει την ανάδειξη της αριστερής λαϊκής κυβέρνησης, που τη θεωρούσε δούρειο ίππο της δικτατορίας του προλεταριάτου. Αυτός ο φόβος βέβαια διαψεύστηκε πανηγυρικά αργότερα με τη κυβέρνηση κοινού προγράμματος ΚΚΓ και ΣΚ. Ανασφάλεια και αδυναμία ιδιαίτερα προδίδει η υπεραντιδραστική στάση του μετριοπαθούς Πομπιντού, που θεωρεί επαρκή αιτία στρατιωτικής επέμβασης την κατάληψη απλώς του Δημαρχείου.

Επιπλέον, η υπεραντιδραστικότητα της αστικής ηγεσίας και η προετοιμασία του πραξικοπήματος, χωρίς μάλιστα ισχυρές ενδείξεις, αναιρεί την ευρέως διαδεδομένη σήμερα πρόληψη ότι στις προηγμένες τουλάχιστον αστικές δημοκρατίες αποκλείεται το στρατιωτικό πραξικόπημα, καθιστώντας έτσι μονόδρομο τον κοινοβουλευτικό κρετινισμό.

Απεναντίας, απ' την απόφαση της γαλλικής ηγεσίας για πραξικόπημα και απ' τη στυγνή δικτατορία του Πινοσέτ επιβεβαιώνεται η μαρξιστική αντίληψη ότι στο αστικό καθεστώς, όταν κλονίζονται κέντρα εξουσίας ή αριστερές «αφερέγγυες» δυνάμεις καταλάβουν κάποιο απ' αυτά, το κέντρο βάρους της εξουσίας μεταφέρεται στους διαρκώς ενισχυόμενους κατασταλτικούς μηχανισμούς του αστικού κράτους ή, χωρίς να καταλυθεί τυπικά η αστική δημοκρατία, κηρύσσεται κατάσταση έκτακτης ανάγκης «ημιδικτατορικής» μορφής, όπως συνέβη μετά το πραξικόπημα του 2016 στη Τουρκία.

Η πολιτική κρίση του αστικού κράτους εκφράστηκε κυρίως στον κυβερνητικό πυρήνα στη σύγκρουση της πιο διαλλακτικής τάσης υπό τον Πομπιντού και της πιο ακραίας υπό τον ντε Γκολ. Ο ντε Γκολ θεωρούσε υπερβολικά διαλλακτική και αναποτελεσματική την κυβέρνηση Πομπιντού, τον οποίο ετοιμαζόταν να αντικαταστήσει με τον Κουβ ντε Μιρβίλ. Αυτή η διαφορά δεν ήταν βέβαια αγεφύρωτη, μπορούσε όμως να γίνει, αν η επαναστατική τάση που πλειοψηφούσε στην κοινωνία και είχε την πρωτοβουλία των κινήσεων, ιδιαίτερα μετά την απόρριψη της συμφωνίας Γκρενέλ και την κλιμάκωση της γενικής απεργίας, αξιοποιούσε έγκαιρα, κατάλληλα και δυναμικά αυτό το μέτριο έστω ρήγμα, για να οξύνει την αστική αντίθεση, εμμένοντας στην απόρριψη της συμφωνίας, συνεχίζοντας τη γενική απεργία και την κατάληψη των εργοστασίων, εντείνοντας την ανασφάλεια και σύγχυση της αστικής πλευράς, χωρίς να επιτρέψει σ' αυτήν ν' αναλάβει την πρωτοβουλία κινήσεων, όπως τελικά συνέβη, χάρη στην ενεργητική αντεπίθεση του ντε Γκολ. Επιπλέον, έκφραση της αμηχανίας, του πανικού και της ηττοπάθειας που είχε καταλάβει τα ηγετικά κλιμάκια της αστικής εξουσίας αποτελεί και η βραχύβια «εξαφάνιση» του ντε Γκολ, που τη χρονική εκείνη στιγμή όξυνε στο έπακρο την αμηχανία και το κενό εξουσίας που θα μπορούσε, αν υπήρχε διορατικότητα και αποφασιστικότητα, να το αξιοποιήσει ένας επα-

ναστατικός παράγοντας. Για την ψυχική και διανοητική κατάσταση της αστικής τάξης γράφει ο Χομπσμπάουμ:

«Η δεύτερη φάση στην ουσία συνίστατο στην εξάπλωση μιας γενικής απεργίας, της μεγαλύτερης στην ιστορία της Γαλλίας και ίσως οποιασδήποτε χώρας, και κορυφώθηκε με την απόρριψη από τους απεργούς της συμφωνίας που διαπραγματεύτηκε η επίσημη συνδικαλιστική ηγεσία στο όνομά τους, με την κυβέρνηση. Στη διάρκεια αυτής της φάσης, μέχρι τις 29 Μαΐου, το λαϊκό κίνημα είχε την πρωτοβουλία των κινήσεων: η κυβέρνηση, που είχε καταληφθεί εξαπίνης και είχε ξεκινήσει στραβά, δεν μπορούσε να αντιδράσει και έχανε το ηθικό της. Το ίδιο ίσχυε και για τη συντηρητική ή μετριοπαθή κοινή γνώμη, που σε αυτή τη φάση ήταν παθητική ή και παραλυμένη».

(Hobsbawm, 2008:259-260)

Στην επαναστατική κατάσταση, ιδίως όταν αυτή αναπτύσσεται και έχει την πρωτοβουλία των κινήσεων το εξεγερτικό κίνημα, υπάρχουν κρίσιμες στιγμές που οξύνονται οι ενδοαστικές αντιθέσεις κατά κανόνα στο καθοριστικό θέμα αντιμετώπισης της αναπτυσσόμενης επαναστατικής τάσης. Αν αξιοποιηθεί αυτή η ρωγμή, η επαναστατική κατάσταση θα ενταθεί και μπορεί να μετεξελιχθεί σε επανάσταση.

Για ν' αξιοποιηθεί όμως αυτή η «στιγμή», συνθήως μικρής διάρκειας, απαιτείται στρατηγικός σχεδιασμός, επαναστατική επιτελική ετοιμότητα για την αξιοποίηση των αδυναμιών του αντιπάλου, ενόπτητα της εξεγερμένης πλειοψηφίας τουλάχιστον στην αναγκαιότητα της επανάστασης. Είναι αναγκαία μια πρωτοπορία, ένα σύγχρονο κομμουνιστικό κόμμα εξ ορισμού, που να δώσει το σχέδιο, την έμπνευση και να ορίσει τη στιγμή της αξιοποίησης αυτής της ρωγμής. Δυστυχώς αυτοί οι όροι δεν υπήρχαν στην απαιτούμενη ποσότητα και ποιότητα στη συγκεκριμένη περίπτωση. Γι' αυτό, η πιο επιθετική αστική τάση υπό τον ντε Γκολ παίρνοντας δυναμικά την

πρωτοβουλία σε όλα τα επίπεδα, πολιτικό, κινηματικό (πολυπληθείς αντιδιαδηλώσεις), αλλά και στρατιωτικό, αξιοποιώντας αποτελεσματικά το δίδυμο της αστικής πολιτικής, μαστίγιο και καρότο, κατόρθωσε να κλείσει το κενό (όχι χάσμα) της αστικής πολιτικής κρίσης. Αυτή η εξέλιξη όμως δεν ήταν αναπόφευκτη, αφού αυτό το κενό αντικειμενικά υπήρξε, αλλά δεν συνυπήρξαν όλοι οι βασικοί απαιτούμενοι υποκειμενικοί όροι.

Για πληρέστερο προσδιορισμό του πρώτου αποφασιστικού παράγοντα της επαναστατικής κατάστασης δεν αρκεί η εξέταση του πρώτου σκέλους (οι απάνω δεν μπορούν να κυβερνούν όπως πρώτα) είναι αναγκαία και η εξέταση και του δεύτερου σκέλους (οι από κάτω δεν αφήνονται να κυβερνώνται όπως πρώτα). Η στάση των μαζών στις κορυφώσεις της και ιδιαίτερα στο τέλος του Μάη, πλειοψηφούσε στη κοινωνία όχι με την εκλογική έννοια, αλλά με δυναμική κινηματική μορφή. Αυτή η τάση όμως συνδεόταν και με την αντίθετή της και ήταν ασταθής. Ακόμη κι όταν η εργατική τάξη απέρριψε τις προτάσεις της Γκρενέλ και στρεφόταν προς τη ρήξη, δεν είχε κόψει τον ομφάλιο λώρο με τις μεταρρυθμίσεις που πλουσιοπάροχα επαγγέλθηκε σε νέα πρόταση ο ντε Γκολ. Η εγγενής συμβιβαστική τάση, στη συνείδηση των εργατών, χωρίς να απολυτοποιείται, ενισχυόταν απ' το παράδειγμα ενός νέου κύματος ευημερίας και ιδεολογικά περιτυλίχθηκε με την ψευτοεπαναστατική δημαγωγία της κατάκτησης των μεταρρυθμίσεων με τη βία (Κον Μπεντί, Αλτουσέρ). Η συμβιβαστική τάση βέβαια ενισχυόταν και απ' τον αριστερό ρεφορμιισμό των κομμουνιστών και των σοσιαλιστών, των αντίστοιχων συνδικαλιστικών οργανώσεων αλλά και την ετερογένεια και τον σεχταρισμό μικρότερων αριστερών δυνάμεων.

Οι δημαγωγικές επαγγελίες, η κινδυνολογία και η καταστολή, αλλά και η απουσία ρεαλιστικής και συγκεκριμένης αριστερής ανατρεπτικής πρότασης, οδήγησε τελικά το μεγαλύτερο τμήμα της εργατικής τάξης στην αποστράτευση

απ' τον ρηκτικό αγώνα στον κοινοβουλευτισμό και στον μεταρρυθμισμό.

Αλλά και η εξεγερτική τάση της νεολαίας που σε σημαντικό βαθμό πυροδότησε και την αντίστοιχη εργατική τάση, παρά την αόριστη και χωρίς σχέδιο επαναστατική πρόταση, επηρεαζόταν απ' την αντίληψη ενός γενναίου μεταρρυθμιστικού προγράμματος στο χώρο της, αλλά χαρακτηριζόταν και από μικροαστική αντιφατικότητα. Χαρακτηριστικά, θεωρούνταν δεδομένο ότι ένα σημαντικό τμήμα των φοιτητών θα διέκοπτε την κινηματική δραστηριότητα, για τις επερχόμενες θερινές διακοπές! Επιπλέον, μεγάλο τμήμα του φοιτητικού χώρου παρά τη ριζοσπαστικοποίησή του υποστήριξε τον Μαντέλ Φρανς και το ρεφορμιστικό πρόγραμμά του.

Σε συζήτηση του Ζαν-Πολ Σαρτρ και του Κον Μπεντί αυτές οι τάσεις αναδεικνύονται σαφώς. Ο Κον Μπεντί παραδέχθηκε ότι θα υπάρξει οπισθοδρόμηση των φοιτητικών κινητοποιήσεων λόγω των διακοπών που πλησιάζουν. Ο Κον Μπεντί απλώς ελπίζει ότι παρά την οπισθοδρόμηση το κίνημα θα κρατήσει:

«Στις διακοπές, προφανώς θα σημειωθεί οπισθοχώρηση, αλλά το κίνημα θα «κρατήσει». [...] Πολλοί αγωνιστές θα καταλάβουν ότι πρέπει να κεφαλαιοποιήσουν αυτό που έγινε, να το αναλύσουν θεωρητικά και να προετοιμαστούν για νέα δράση με την επιστροφή τους το φθινόπωρο».

(Σαρτρ-Κον Μπεντί, 1968)

Στη συζήτηση σχετικά με τους φόβους που εκφράζονταν ότι το φοιτητικό κίνημα έμπαινε σε φάση ύφεσης, καθώς σε πολλούς φοιτητές κέρδιζε έδαφος η άποψη ότι βασικά αιτήματά τους μπορούν να ικανοποιηθούν με μεταρρυθμίσεις, ο Κον Μπεντί διατυπώνει την εξής άποψη:

«Οι εργάτες θα πετύχουν την ικανοποίηση ενός αριθμού υλικών αιτημάτων και οι μετριοπαθείς στο φοιτητικό κίνημα και στους καθηγητές θα προωθήσουν σημα-

ντικές μεταρρυθμίσεις. [...] Θα υπάρξει κάποια πρόοδος φυσικά αλλά τίποτα βασικό δεν θ' αλλάξει και θα συνεχίσουμε ν' αμφισβητούμε το σύστημα ως σύνολο. [...] Επιπλέον, δεν πιστεύω ότι η επανάσταση είναι δυνατή από τη μια μέρα στην άλλη, πιστεύω ότι αυτό που μπορούμε να πετύχουμε είναι διαδοχικές προσαρμογές μεγαλύτερης ή μικρότερης σημασίας, αλλά μόνο η επαναστατική δράση μπορεί να επιβάλει αυτές τις προσαρμογές».

(Ντόναλντ, 2001:58)

Ο Κον Μπεντίτ προτείνει στους φοιτητές το δρόμο της μεταρρύθμισης, διακοσμώντας τον με το φωτιστέφανο της επανάστασης.

Αυθόρμητο και συνειδητό στην επαναστατική κατάσταση

Στο χαρακτήρα, την ανάπτυξη και την έκβαση της επαναστατικής κατάστασης, αποφασιστική είναι η διαλεκτική σχέση αυθόρμητου και συνειδητού. Συχνά, στην επαναστατική κατάσταση αποφασιστικός, συχνά απρόβλεπτος παράγοντας είναι η αυθόρμητη, μη προετοιμασμένη και κατευθυνόμενη εξέγερση. Στον γαλλικό Μάη αυθόρμητη και στην αφετηρία παρορμώμενη από δευτερεύοντα γεγονότα ήταν η εξέγερση των φοιτητών, αλλά σ' ορισμένες φάσεις, και η εξέγερση της εργατικής τάξης, ιδίως της νεαρότερης και πιο μορφωμένης βάρδιας της, ιδίως στις «λυσασσμένες απεργίες», στις μάχες των οδοφραγμάτων, στη μαχητική άρνηση της συμφωνίας της Γκρενέλ, παρά και ενάντια στις αποφάσεις του ΚΚΓ, ΣΚ και των αντίστοιχων συνδικαλιστικών οργανώσεων. Βέβαια, το αυθόρμητο, με τη μια ή την άλλη έννοια, δεν είναι απόλυτο, αλλά σχετικό. Από διάφορες διόδους, επικοινωνεί με το συνειδητό. Στο φοιτητικό χώρο επηρεάστηκε απ' τις αντιπολεμικές αντιιμπεριαλιστικές κινητοποιήσεις-εξεγέρσεις σε προηγμένες κοινωνίες (πόλεμος Αλγερίας, πόλεμος

Βιετνάμ), αλλά και στην ισχυρή διείσδυση και διάδοση στο σπουδαστικό χώρο των μαρξιστικών αντιλήψεων, όχι μόνο των «ορθόδοξων», αλλά διαφόρων μαρξιστικών ριζοσπαστικών και αναρχικών ρευμάτων.

Για την εργατική τάξη, ιδίως στα πιο μάχιμα τμήματά της, καύσιμη ύλη αυθόρμητης εξέγερσης, ενάντια στη γραμμή και κατεύθυνση του ΚΚΓ και της CGT, αποτέλεσε η επικοινωνία με τη μαρξιστική επαναστατική θεωρία, ενώ σε σημαντικό βαθμό θρυαλλίδα αποτέλεσε το εξεγερτικό παράδειγμα του φοιτητικού κινήματος και οι έστω αόριστοι επαναστατικές διακηρύξεις του, που έδωσαν και το έναυσμα της βίαιης εξέγερσης.

Η εξέγερση της εργατικής τάξης κατά της συμφωνίας της Γκρενέλ, που προσυπέγραφαν ΚΚΓ και CGT, δεν ήταν απλώς μια μη αναμενόμενη, αυθόρμητη έκρηξη συνείδησης. Ζυμώθηκε μετά τα εξεγερτικά γεγονότα και την αναζωπύρωση των επαναστατικών αντιλήψεων. Γράφουν σχετικά οι Σίιλ και ΜακΚόνβιλ:

«Κάτι ακατανόητο γινόταν. Η μάζα απέρριπτε τις συμφωνίες και κατηγορούσε τους ηγέτες της θεωρώντας τους συμμάχους με τους εργοδότες και την κυβέρνηση. Πράγμα ακόμα πιο ανησυχητικό, οι απεργοί φαινόταν να σκοπεύουν μακρύτερα από τα απλά χρηματικά οφέλη και ζητούσαν: "Λαϊκή κυβέρνηση". Ήταν φανερό ότι η σπίθα της επανάστασης, που είχε βγει απ' τους εξτρεμιστές φοιτητές, θα έβαζε φωτιά στα εργοστάσια. Απότομα η επανάσταση απλώθηκε στην ατμόσφαιρα, γι' άλλους σαν απειλή και γι' άλλους σαν ελπίδα. Για πρώτη φορά οι φρόνιμοι πολίτες, οι σοβαροί πολιτικοί και οι ίδιοι οι φοιτητές ένιωσαν ότι το κίνημα που άρχισε σαν ουτοπικό όνειρο, άνοιξε μια πραγματική ρωγμή στον πολιτικό κόσμο».

(Σίιλ - ΜακΚόνβιλ, 1986: 146)

Παρ' όλα αυτά, η ισχυρή συμβολή του αυθόρμητου και στην έκρηξη, αλλά και

στην εξέλιξη της επαναστατικής κατάστασης και της εξέγερσης, δεν αναιρεί, αλλά ενισχύει την αναγκαιότητα ενός ηγεμονικού κόμματος της σύγχρονης εποχής.

Παρά την παγκόσμια καθίζηση του κινήματος, οι αυθόρμητες εξεγέρσεις ξεσπούν με εκρηκτική, απρόβλεπτη και αντιφατική μορφή και σ' ευρεία έκταση, όπως οι εξεγέρσεις του 2011. Η ένταση της πολύμορφης επίθεσης του κεφαλαίου κατά της εργατικής τάξης και των λαϊκών στρωμάτων, η αγανάκτηση και η απογοήτευσή τους που ελάχιστα διοχετεύεται πολιτικά και λιγότερο εκτονώνεται στις προτάσεις και διεκδικήσεις αριστερών κομμάτων, συχνότερα, υπό το βάρος της εντεινόμενης καταπίεσης, θ' αναζητεί διέξοδο απρόβλεπτη και αντιφατική σε βραχύβια ξεσπάσματα. Ένα σύγχρονο εργατοδημοκρατικό επαναστατικό ΚΚ είναι απόλυτα αναγκαίο όχι μόνο για τη συνεχή και συστηματική συμβολή ανάδυσής και συγκρότησής της χειραφετητικής τάσης της εργατικής τάξης, αλλά και για τη συμβολή στη συνειδητή και αποτελεσματική εξέλιξη των εξεγέρσεων και επαναστατικών καταστάσεων, που καθόλου δεν θα εκλείψουν. Οι οξύνσεις, οι απότομες αλλαγές, οι ρωγμές, όχι μακρόχρονες, του αντιπάλου, αλλά βραχύβιες, που αυτός σπεύδει να τις κλείσει, αν δεν τις διευρύνει το κίνημα, απαιτούν μια ηγεμονική κομμουνιστική παρέμβαση, που θα βοηθήσει τις εξεγεγερμένες μάζες, ένα αναπόφευκτα πολύμορφο κοινωνικοπολιτικό υποκείμενο, χωρίς να τις υποκαθιστά, να επιλέξουν την οργανωμένη και αποτελεσματική δράση αξιοποίησης των συνθηκών.

Ο τρόπος δράσης ενός πολύμορφου κοινωνικοπολιτικού αστερισμού σε γενικό επίπεδο, αλλά και στο κρίσιμο επίπεδο της επαναστατικής κατάστασης της εξέγερσης, της δυαδικής εξουσίας και ιδιαίτερα των ρωγμών και εκρηκτικών στιγμών τους, συχνά απρόβλεπτων και ιδιαίτερα αποφασιστικών, πρέπει εκ των προτέρων να έχει αναλυθεί και να προσδιορισθεί. Ιδιαίτερα στις κρίσιμες

στιγμές απ' τις οποίες σε μεγάλο βαθμό καθορίζεται η εξέλιξη, πρέπει να καθορίζεται ποιος θα έχει τη βασική ευθύνη αναγνώρισης και χειρισμού τους. Το ΚΚ της εποχής μας πρέπει στην πράξη και όχι μόνο στη θεωρία να κατακτήσει αυτή την ικανότητα, την ηγεμονία και την εμπιστοσύνη της πολύπλευρης επαναστατικής συμμαχίας.

Η πυκνότητα πολιτικού περιεχομένου και η αποφασιστικότητα τέτοιων στιγμών δεν δικαιολογούν την ταύτιση της επανάστασης και των «στιγμών» της με τη θεωρία της εφόδου μιας αποφασισμένης μειοψηφίας με σιδηρά πειθαρχία. Η αποφασιστική στιγμή-μάχη της επανάστασης δεν ταυτίζεται με την επανάσταση. Η αποφασιστική στιγμή της επανάστασης μπορεί να επιφέρει το καίριο πλήγμα στο αστικό καθεστώς, η ολοκλήρωση όμως της πάλης για ολοκληρωτική κατάκτηση και εδραίωση της εξουσίας συνεχίζεται. Το ζήτημα της εξουσίας στη Ρωσία δεν λύθηκε με την κατάληψη των Χειμερινών Ανακτόρων τον Οκτώβρη του 1917, αλλά με την συντριβή των αντεπαναστατικών και ιμπεριαλιστικών δυνάμεων το 1921. Η νίκη δεν ήταν καρπός της δράσης μιας κομματικής μειοψηφίας, αλλά της μεγάλης πλειοψηφίας του ρώσικου λαού.

Συμπερασματικά: Το πρώτο γνώρισμα της επαναστατικής κατάστασης, η πολιτική κρίση κορυφών και η κινηματική έξαρση των εκμεταλλευομένων, είναι το σπουδαιότερο και απαιτεί ενδελεχέστερη και ιστορικά συγκεκριμένη διερεύνηση. Όπως αναφέρθηκε ήδη, δεν απαιτείται το ανώτατο επίπεδο όξυνσης της πολιτικής κρίσης. Αποφασιστικός είναι και ο ρόλος του επαναστατικού υποκειμένου. Ανασταλτικά ή προωθητικά. Αφού σε όξυνση της πολιτικής κρίσης, μπορεί το υποκείμενο να μη συμβάλει στην ανάδειξή της σε επαναστατική κατάσταση. Ενώ, απεναντίας, μικρότερης έντασης και μικρότερης διάρκειας όξυνση με την παρέμβαση ώριμου και αποφασιστικού επαναστατικού υποκειμένου, μπορεί ν' αναπτυχθεί σε επαναστατική κατάσταση και επανάσταση.

Δυστυχία των μαζών και κινηματική έκρηξη στο γαλλικό Μάν

Συγκεκριμένη στην ιστορική συγκυρία πρέπει να είναι και η ανάλυση και των δύο άλλων γνωρισμάτων της επαναστατικής κατάστασης: της οξυμένης δυστυχίας των μαζών και της ασυνήθιστης κινηματικής έξαρσης.

Άρνηση της επαναστατικής κατάστασης και αμφισβήτηση της βαρύτητας του Μάν αποτελεί η αντίληψη ότι δεν ήταν αντισυστημικό κίνημα ανατροπής αλλά κίνημα διεκδίκησης, αφού δεν ήταν ριζωμένο στην όξυνση της βασικής αντίθεσης, καθώς ενέσκηψε προς το τέλος της «χρυσής τριακονταετίας» (1945-1975) της ευημερίας, της απασχόλησης, του κοινωνικού κράτους, της κυριαρχίας της αστικής δημοκρατίας. Η αιτιώδης σχέση της οικονομικής κατάστασης της εργατικής τάξης με την επανάσταση από ορισμένους διανοητές ταυτίζεται με την οικονομική εξαθλίωσή της. Η βελτίωση του βιοτικού επιπέδου για την πλειοψηφία αποτέλεσε την αντικειμενική βάση, για να διατυπωθεί η θεωρία της ενσωμάτωσης της εργατικής τάξης στο καπιταλιστικό σύστημα, διαπίστωση που οδήγησε τμήμα της μαρξιστικής διάνοησης στην αναζήτηση του επαναστατικού υποκειμένου σε άλλες κοινωνικές ομάδες. Η οικονομίστικη αντίληψη, που συνδέει την επαναστατική κατάσταση μονοσήμαντα με την ακραία φτώχεια, δεν ισχύει. Πρώτο: η μεταπολεμική κεϊνσιανή διαχείριση παρουσίαζε ήδη σημεία κόπωσης, στασιμότητα ανάπτυξης, αλλά και υψηλό πληθωρισμό, δυσκολία χρηματοδότησης του κράτους πρόνοιας, στασιμότητα στις αποδοχές, παράγοντες που απ' τις αρχές της δεκαετίας του '60 οδηγούν σε μαζικές απεργίες. Υπήρχαν, λοιπόν, οικονομικά προβλήματα, κατώτερα βέβαια των προβλημάτων που δημιουργεί μια κρίση τύπου 1929 και 2008. Η εμφάνιση όμως του φαινομένου της ανεργίας και της μείωσης των αποδοχών σε κοινωνίες, που

είχαν εθιστεί στις παροχές του κράτους πρόνοιας, προκαλούν πολλαπλάσιες αντιδράσεις. Παράλληλα, φούντωνε το άγχος της φοιτητιάσας νεολαίας, όχι μόνο ή κυρίως για την εξασφάλιση μιας εργασιακής θέσης, αλλά για τον ρόλο και την εργασιακή προοπτική σε μια μισοειδικευμένη εργασία στην τειλορική γραμμή αναντίστοιχη των σπουδών και προσδοκιών της. Η αναντιστοιχία των ικανοτήτων με τις οποίες εφοδιάζει το σύστημα τους νέους για τις ανάγκες του και της ρουτινιασμένης εκτελεστικής μισοειδικευμένης εργασίας που τους αναθέτει προκαλεί αντιδράσεις.

Η όξυνση της δυστυχίας των μαζών που συνδέεται με την επαναστατική κατάσταση και την εξέγερση δεν προκύπτει μόνο απ' τη φτώχεια, αλλά και απ' την εργασιακή υποβάθμιση, τον αυταρχισμό, τον πόλεμο, την κοινωνική αδικία, την κοινωνική και ατομική αποξένωση και υποβάθμιση, την έλλειψη νοήματος ζωής, το άγχος κ.ά. Αλλά και στη σύγχρονη κοινωνία της νεοφιλελεύθερης επίθεσης στο βιοτικό επίπεδο της εργατικής τάξης είναι αφελής η αντίληψη ότι όσο εντείνεται η καταπίεση των εργατών ευθέως ανάλογα αυξάνεται και η επαναστατική τους διάθεση. Διαπιστώνονται και αντίθετα φαινόμενα, όπως: απογοήτευση και απαισιοδοξία, αποπολιτικοποίηση και αποστράτευση, στροφή στην ατομική λύση και την πολιτική πελατεία. Επιπλέον, μειώνεται ραγδαία το κόστος της πελατειοποίησης για τις αστικές δυνάμεις αφού ευρύτερες μάζες αναγορεύουν «σωτήρα» τους όποιον επαγγέλλεται κάποια ψυχία παραπάνω απ' τον άλλο. Η οικονομική δυσπραγία ευνοεί αντικειμενικά την χειραφετητική τάση αλλά για την άνδρωση και καθοριστική υπεροχή της προπαιτείται πλέγμα και άλλων παραγόντων.

Συνοψίζοντας: Ανεξάρτητα απ' τις αιτίες και τους ρυθμούς εκδήλωσης του κινήματος του Μάν, τι άλλο από εξεγερτικό κίνημα και επαναστατική κατάσταση αποτελεί ένα απεργιακό κύμα που στο απόγειό του υπερβαίνει τα 8.000.000 έως 10.000.000 απεργούς, παραλύοντας την καπιταλιστική οικο-

νομία, η απόρριψη του συμβιβασμού που πρότεινε η Αγία Τριάδα των ηγεσιών των συνδικάτων, των εργοδοτών και της κυβέρνησης, η κατάληψη των ΑΕΙ και των εργοστασίων, η κατάργηση εν τοις πράγμασι των αρχών τους, η προώθηση, όπως στην Κομμούνια και τα σοβιέτ, της κυρίαρχης συνελυσιακής διαδικασίας, οι πανταχού παρούσες επιτροπές αγώνα και αλληλεγγύης, οι μαχητικές μορφές πάλης, οι καθημερινές μαζικές διαδηλώσεις, η αναβίωση των οδοφραγμάτων, η θαρραλέα σύγκρουση με τις αστυνομικές αρχές, η ηγεμονία στον πυρήνα του κινήματος της ανατρεπτικής στάσης εναντίον του συστήματος; Πολλά απ' τα αγωνιστικά στοιχεία όμως αναιρούνταν απ' την απουσία συγκεκριμένης και ρεαλιστικής πολιτικής πρότασης, απ' την αδυναμία ευρύτερων δυνάμεων του κινήματος να κατανοήσουν τον κομβικό ρόλο του αστικού κράτους, από ουτοπικές φαντασιώσεις του τύπου «η φαντασία στην εξουσία». Το ότι το κίνημα εκδήλωσε μιαν αντιεξουσιαστική διάθεση απέναντι σε επιμέρους θεσμούς (οικογένεια, σχολείο, αστυνομία, Εκκλησία κ.ά.) δεν συνεπάγεται ότι απ' τον πυρήνα του κινήματος δεν τέθηκε ζήτημα εξουσίας, αν και με αντιφάσεις και ανεπάρκειες.

Πολιτικά κόμματα και Μάης του '68

Διαφιλονικούμενο ζήτημα είναι αν η μη έκρηξη επανάστασης οφειλόταν στην εγγενή υποτελή τάση της εργατικής συνείδησης ή αν ήταν απότοκη του ρεφορμισμού, κυρίως, του ΓΚΚ και της CGT. Για το θέμα ο Ελλύλ εκφράζει την εξής άποψη:

«Οι εργάτες δεν επιδίωξαν τον Μάη του 1968 να δώσουν στην κοινωνική αναταραχή ανατρεπτικές διαστάσεις ή ανατρεπτικό ύφος, ενώ αυτό ήταν πολύ εύκολο. [...] Θα ήταν λάθος να πιστέψουμε ότι η ηρεμία, η αναβλητικότητα των εργατών ήταν το αποτέλεσμα του ρεφορμισμού της CGT και του ΚΚΓ: απεναντίας αυτοί

ήταν αληθινά πιστοί στο πνεύμα της μάζας των εργατών· δεν έπνιξε ο κομματικός μηχανισμός το κίνημα· απλώς δεν υπήρχε θέληση για κίνηση. Δεν έφερε η γραφειοκρατία το ξεστράτισμα της επανάστασης· αυτή η γραφειοκρατία δύσκολα έλεγχε τα στρατεύματά της».

(Ελλύλ, 2012: 69)

Η υποτελής τάση της εργατικής τάξης είναι μεν σύμφυτη με τη θέση της στο σύστημα. Καλλιεργείται όμως και απ' τους ιδεολογικούς μηχανισμούς του συστήματος αλλά και από ρεφορμιστικά κόμματα και συνδικαλιστικές οργανώσεις. Ιδιαίτερα στο κρίσιμο διάστημα της Γκρενέλ (27-30 Μάη) φαίνεται ότι η ριζοσπαστική τάση επικράτησε στη συνείδηση της αγωνιζόμενης εργατικής τάξης, που δεν δαλεάστηκε απ' τις παροχές της συμφωνίας, αλλά, έθεσε θέμα εξουσίας απαιτώντας «λαϊκή κυβέρνηση», χωρίς βέβαια συγκεκριμένη αντίληψη. Την κρίσιμη εκείνη στιγμή η στάση της εργατικής τάξης έπρεπε να εδραιωθεί, να συγκεκριμενοποιηθεί και να ολοκληρωθεί σε επαναστατική πρόταση και πρακτική, με παρέμβαση της υποτιθέμενης ιδεολογικοπολιτικής πρωτοπορίας της, του ΓΚΚ.

Αν και το ζήτημα δεν είναι η ποσόστωση των ευθυνών, αλλά ο προσδιορισμός του ρόλου των κοινωνικών και πολιτικών υποκειμένων, απ' τη συγκεκριμένη ανάλυση προκύπτει ότι αχίλλεια πτέρνα της εξέγερσης του Μάη και της διαμορφούμενης επαναστατικής κατάστασης αποδείχτηκαν τα αριστερά πολιτικά κόμματα και η σχέση τους με το κίνημα. Απεναντίας, παρά τον κλονισμό του κυρίαρχου πολιτικού συστήματος απ' την έντονη διαφωνία για την αντιμετώπιση του επικίνδυνου κινήματος (μασίγιοντε Γκολ, καρότο-Πομπιντού), τελικά τ' αντίθετα ενοποιήθηκαν σε ενιαία στάση με απειλή βίας και κινδυνολογική προσφυγή σε εκλογές. Έτσι, απέτρεψαν την κινηματική αξιοποίηση του κλονισμού της αστικής ηγεσίας και του βραχύβιου κενού εξουσίας (κυρίως με την «εξαφάνιση» του ντε Γκολ) και διέφυγαν στα

ήσυχια νερά της κοινοβουλευτικής εκτό-
νωσης της κρίσης.

Αντίθετα, ακόμη και η μαζική γενική απεργία και η όξυνση της πάλης (27-30 Μαΐου) δεν κλόνισαν καθοριστικά την αστική εξουσία, δημιουργώντας πυρήνες δυαδικής εξουσίας, κυρίως λόγω των αγεφύρωτων διαφωνιών στο κίνημα (επαναστατική, ρεφορμιστική, απολίτικη στάση), αν και διακριτά έμβρυα μιας τέτοιας εξουσίας είχαν ήδη αναδειχθεί.

Οι κύριες πολιτικές δυνάμεις του κινήματος δέσμιες των ιδεολογικοπολιτικών τους ορίων και στοχεύσεων ακολούθησαν ασύμπτωτους δρόμους, που έστρωσαν χαλί στη θριαμβική πορεία του ενωμένου και αποφασισμένου αστισμού. Τα μεγαλύτερα αριστερά κόμματα (ΓΚΚ, ΣΚ) επέλεξαν το ρεφορμιστικό συμβιβασμό της Γκρενέλ και αντί της επανάστασης τη «λαϊκή κυβέρνηση» μέσω της εκλογικής διαδικασίας. Η συνεργασία τους επιτεύχθηκε αρχές της δεκαετίας του '80, χωρίς να επαληθευθούν οι φόβοι του ντε Γκολ για την απειλή του συστήματος απ' την αριστερή κυβέρνηση συνεργασίας.

Οι μικρότερες αριστερές πολιτικές δυνάμεις (τροτσκιστές, αναρχικοί, μαοϊκοί) δέσμιες της περιορισμένης επιρροής τους στην κοινωνία, της ετερογένειας και του σεχταρισμού τους δεν μπόρεσαν ν' αποτελέσουν την ηγεμονική αριστερή δύναμη που χρειαζόταν το κίνημα και να προτείνουν μια ρεαλιστική ενωτική επαναστατική λύση.

Η αλήθεια είναι ότι στη φάση της απο-
φασιστικής αναμέτρησης είναι πολύ δύσκολο τα αριστερά κόμματα να συνο-
μολογήσουν μια κοινή βάση, που ουσί-

αστικά την υπαγορεύει η αντικειμενική κατάσταση και να την προτείνουν στο κίνημα και ιδιαίτερα στο ανένταχτο αυθόρμητο τμήμα του. Πολύ δύσκολο ναί, αδύνατο όχι. Στη Παρισινή Κομμούνια διαφορετικά ιδεολογικοπολιτικά ρεύματα, με αμοιβαίες υποχωρήσεις, συμφώνησαν για τη συγκρότηση και το πρόγραμμα του πρώτου εργατικού κράτους στην ιστορία. Ανάλογα και στην Οκτωβριανή Επανάσταση, παρά τις διαφορές τους, μπολσεβίκοι και αριστεροί εσέροι συμμαχισαν και σχημάτισαν την πρώτη επαναστατική κυβέρνηση.

Συμπεράσματα: Στο γαλλικό Μάη του '68 δεν πραγματοποιήθηκε επανάσταση. Υπήρξε όμως επαναστατική κατάσταση με ιδιομορφίες. Κυρίως στο θέμα της δυστυχίας των μαζών, που δεν υπήρξε κατά βάση υλική και στο θέμα του αναγκαίου κλονισμού της αστικής εξουσίας, που υπήρξε, αλλά ήταν βραχύβιος και όχι ακραία οξύς. Δεν μπορεί να προσδιοριστεί απόλυτα βαθμός όξυνσης της ταξικής πάλης, ώστε να επιβεβαιώνεται η ύπαρξη επαναστατικής κατάστασης και η δυνατότητα μετατροπής της σε επανάσταση. Αποφασιστικός είναι και ο ρόλος του υποκειμένου στην ανάπτυξη αυτών των φαινομένων. Στον αντίποδα, η βεβαιότητα του ΓΚΚ ότι τον Μάη του '68 δεν υπήρχε επαναστατική κατάσταση αποτελεί οδηγό δογματισμού και ακύρωσης υπαρκτών επαναστατικών δυνατοτήτων. Η μαρξιστική θεωρία της επανάστασης πρέπει να αναπτύσσεται και να εφαρμόζεται στη βάση των συγκεκριμένων ιστορικών ιδιαιτεροτήτων του σύγχρονου ολοκληρωτικού καπιταλισμού. **T**

b

Ντανιέλ Μπενσάϊντ (2018), *Μάης: μια αταξινόμητη υπόθεση*, στο *Ουτοπία*, Αθήνα, Τόπος.

Β. Ι. Λένιν (1980), *Η χρεοκοπία της II Διεθνούς*, στο Β. Ι. Λένιν, *Άπαντα*, Τ26, Αθήνα, Σ. Εποχή.

Ν. Πουλαντζάς (1982), *Το κράτος, η εξουσία, ο σοσιαλισμός*, Αθήνα, Θεμέλιο.

Maurice Grimaud (1977), *En mai fais ce qu'il te plaît*, Paris, Stock.

George Ségux (1968), *Le Mai de la CGT*, Paris, Juillard.

George Pompidou (1982), *Pour rétablir une vérité*, Paris, Flammarion.

Christian Fouchet (1973), *Les lauriers sont coupés*, Paris, Pion.

Eric Hobsbawm (2008), *Η εποχή των άκρων-Ο σύντομος εικοστός αιώνας*, Αθήνα, Θεμέλιο.

Zan-Πολ Σαρτρ-Κον Μπεντίτ

(1968), Συζήτηση στο *Nouvel Observateur*.

Σασούν Ντόναλντ (2001), *Εκατό χρόνια σοσιαλισμού-Η δυτικοευρωπαϊκή Αριστερά στον 20ό αιώνα*, τόμ. Α', Αθήνα, Καστανιώτης.

Σιλβ Πάτρικ-ΜακΚόνβιλ Μορίν (1986), *Η γαλλική επανάσταση του 1968*, Αθήνα, Θεωρία.

Ζακ Ελλύλ (2012), *Από την επανάσταση στις εξεγέρσεις*, Θεσσαλονίκη, Νησίδης.